

บทที่ 4

คุณลักษณะจริยธรรมของอิมามอันนะวะวีย์

4.1 จริยธรรมด้านการใช้ชีวิต

4.1.1 จริยธรรมของอิมามอันนะวะวีย์ ด้านอัชชูฮุด (مُحْرَبًا)

ช่วงเวลาที่ท่านอิมามอันนะวะวีย์อาศัยอยู่ที่เมืองดะมัซกัส เพื่อศึกษาหาความรู้เริ่มตั้งแต่ปี ฮ.ศ. 649 อายุ 19 ปี จนได้รับการแต่งตั้งเป็นชัยคุ อัลหะดีษ ณ สถาบันอัลอัชรอฟียะห์ ในปี ฮ.ศ. 665 ระยะเวลาที่ท่านอิมามอันนะวะวีย์ใช้ชีวิตอยู่ที่เมืองดะมัซกัสรวม 28 ปี (abd al- Ghani al-Daqr, 2005 : 76) ท่านอิมามอันนะวะวีย์ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ท่านเป็นถึงบุคคลสำคัญในยุคนั้นท่านเป็นผู้รู้ระดับแนวหน้าสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินเงินทองค่าตอบแทนหรือที่อยู่อาศัยที่ให้ความสะดวกสบายและหรูหราแต่ท่านกลับปฏิเสธสิ่งเหล่านั้นโดยสิ้นเชิง แต่กลับใช้ชีวิตแบบคนธรรมดาทั่วไปกินอยู่อย่างสมถะ (al-Suyuti, 1988 : 44) ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

4.1.1.1 การรับประทานอาหาร

ท่านอิมามอันนะวะวีย์รับประทานอาหารแค่มือเดียวหลังเที่ยงคืนใกล้เวลาซุฮือเป็นการทานอาหารซาโฮรเพราะในเวลากลางวันท่านอิมามอันนะวะวีย์จะถือศีลอด ท่านอิบนุ อัลอฎฎ็อร ได้กล่าวว่า มีนักปราชญ์ท่านหนึ่งชื่อว่า รอฮิด อัลอัดดีน¹ (Rashid al-Addin) ท่านได้กล่าวว่า “ฉันเคยกล่าวตักเตือนท่านอิมามอันนะวะวีย์ว่าฉันกลัวท่านจะได้รับโรคร้ายไข้เจ็บเพราะท่านไม่รับประทานอาหารไม่เพียงพอ ท่านอิมามอันนะวะวีย์ได้ตอบกลับว่า มีบ่าวของอัลลอฮ์ ﷺ ท่านหนึ่งในชีวิตของเขาอยู่กับการอิบาดะห์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ เขาถือศีลอดตลอดชั่วชีวิต และร่างกายของเขานั้นมี

¹ ท่านมีนามว่า อิสมาอิล บิน อุฆมาน บิน มุฮัมมัด บิน अबดุลการيم ท่านเป็นนักปราชญ์ในมัซฮับหะนะฟีเป็นที่รู้จักในนาม อิบนุ อัลมุอ์ลิม (ابن المولى) ท่านเป็นนักปราชญ์ที่มีความชำนาญทุกสาขาวิชา ท่านเป็นผู้วินิจฉัยปัญหาทางศาสนา ครั้งหนึ่งเคยมีผู้คนเสนอให้ท่านรับตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาแต่ท่านปฏิเสธ ท่านเป็นนักปราชญ์ระดับแนวหน้าในมัซฮับหะนะฟีและมีความเคร่งครัดต่อศาสนาสูงท่านสวมเสื้อผ้าเหมือนคนธรรมดาทั่วไป (ibn al-Kathir. n.d. 14/72)

สุขภาพแข็งแรงบริเวณรอบๆ ที่เขาอียาคะห์สมบูรณ์เขียวขจีเขาผู้นั้นคือ ท่านนบียัตีย” (al-Suyuti, 1988 : 44-45)

ท่านอิมามอันนะวะวีย์หันหลังให้กับความสุขสบายทางโลกท่านใช้ชีวิตอย่างพอเพียงและสันโดษ ช่วงที่ท่านศึกษาอยู่ที่เมืองดะมัศกัสทางโรงเรียนเตรียมอาหารไว้ให้แต่ท่านกลับรับประทานอาหารของบิดาส่งมาให้ซึ่งเป็นขนมปังที่ไม่กรอบและผลไม้ชื่อว่า “มะเดื่อ” ที่ถูกนำมาจากหมู่บ้านนะวา ท่านอิมามอันนะวะวีย์จะไม่รับประทานอาหารที่มีรสชาติเลิศเลอ (‘Ali ‘Abd al-Hamid ‘Abu al-Khayr 1999 : 38) ท่านอิมามอันนะวะวีย์จะไม่ดื่มน้ำเย็นเพราะท่านกลัวว่าทำให้ง่วงซึมทำให้ไม่สามารถอ่านหนังสือและท่องจำตำรา (‘Abū Muhammad ‘Abd ‘Allāh bin ‘As‘ad bin ‘Alī bin Sulaymān al-Yamaniy, 1970 : 183) สาเหตุที่ท่านควบคุมการรับประทานอาหารและเสียสละความสุขสบายต่างๆ เพื่ออุทิศเวลาทั้งหมดไปกับการศึกษาและไม่ให้หมดไปกับสิ่งที่ไร้ประโยชน์

การรับประทานอาหารน้อยนิดของท่านอิมามอันนะวะวีย์สอดคล้องกับหลักฐานหะดีษของนบี ﷺ ท่านได้กล่าวว่า

((مَا مَلَأَ آدَمِيٌّ وَعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنٍ، بِحَسْبِ ابْنِ آدَمَ أَكْلَاتُ
يُقِمِّنَ صُلْبَهُ فَإِنْ كَانَ لَا مَحَالَةَ فَثُلُثٌ لَطْعَامِهِ وَثُلُثٌ لَشْرَابِهِ
وَوَثُلُثٌ لِنَفْسِهِ²))

(أخرجه الترمذي، 1975 : 2380)

ความว่า : “ไม่มีภาชนะใดที่มนุษย์จะเติมเต็มสิ่งไม่ดีลงไป
ได้มากไปกว่าท้องของเขาเป็นการเพียงพอสำหรับลูกหลาน
อาดัมแล้วที่เขาจะบริโภคอาหารแต่น้อยให้พอพุงร่างกายได้
แต่ถ้าหากว่าจำเป็นต้องบริโภคมากกว่านั้นก็ให้ แบ่งหนึ่งส่วน
สามสำหรับอาหาร หนึ่งส่วนสามสำหรับเครื่องดื่ม และอีก
หนึ่งส่วนสาม สำหรับลมหายใจ”

(บันทึกโดย al-Tirmithi, 1975 : 2380)

2 อัล อัลบานีย์ ระบุว่า เป็นหะดีษคอฮ็ีซ , (al-Albani, 1995 : 2265)

อีกหลักฐานหนึ่งท่านนบี ﷺ ได้กล่าวถึงพฤติกรรมระหว่างผู้ศรัทธาและผู้ปฏิเสธศรัทธา เกี่ยวกับการบริโภคอาหาร ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า :

((الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مَعِيَ وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةٍ))
(مَعَاءٌ)

(أخرجه البخاري، : 5393، ومسلم : 2060)

ความว่า “ผู้ศรัทธาบริโภคอาหารหนึ่งกระเพาะ ส่วนผู้ปฏิเสธศรัทธานั้นบริโภคอาหารเจ็ดกระเพาะ”

(บันทึกโดย al-Bukhari : 5393, Muslim : 2060)

ผู้ศรัทธาจะบริโภคตามแนวทางที่ศาสนาบัญญัติ เขาจึงบริโภคปริมาณเพียงหนึ่งกระเพาะ ส่วนผู้ปฏิเสธศรัทธาบริโภคมากกว่าในปริมาณถึงเจ็ดกระเพาะ สิ่งที่ท่านนบี ﷺ ชอบให้กระทำคือการบริโภคแต่น้อย และลดละจากอาหารบางประเภทรวมถึงการบริจจาคบางส่วนด้วย

ท่านอับดุลอะซีซ อัลฮะซัน ได้กล่าวว่า “เหตุเพราะพื้นฐานสำคัญของทุกโรคคือการบริโภคอาหารที่มากเกินไป การควบคุมอาหารถือเป็นหัวใจหลักของการรักษา ส่วนการบริโภคอย่างเกินพอดีนั้นก็ป็นสาเหตุหลักของโรคร้ายไข้เจ็บ” (Ibn Hajar al-Asqalani, 1958 : 528/9)

ด้วยหลักการดังกล่าวถือว่าท่านอิมามอันนะวะวีได้นำเอาหลักการศาสนาอิสลามด้านการรับประทานอาหารที่เป็นแนวทางของท่านนบีมาปฏิบัติใช้ในชีวิตของตน และนั่นคือเหตุผลสำคัญที่ทำให้ท่านต้องรับประทานอาหารเพียงน้อยชนิดตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น

4.1.1.2 การสวมใส่อาภรณ์

ท่าน อิมาม อัลอัสนาวี³ (al-Asnawi, 2002 : 477/2) ได้กล่าวว่า “ท่านอิมามอันนะวะวีสวมเสื้อผ้าที่หยาบกลาน และใช้ผ้าสัรบัน⁴ (Serban) ที่ราคาถูก เป็นผ้าที่ผู้คนไม่นิยมสวมใส่เพราะมีราคาถูก” สมัยนั้นเมืองดะมัซกัสเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองไม่ว่าทางด้านวัตถุต่างๆ แต่ท่านอิมามอันนะวะวีเลือกจะสวมเสื้อผ้าที่ผู้คนไม่นิยมใส่และมีเพียงไม่กี่ชุดเท่านั้นที่ท่านอิมามอันนะวะวีใช้สำหรับสวมใส่ (al-Suyuti, 1988 : 47)

³ ท่านอิมาม อัลอัสนาวี มีนามว่า อับดุลเราะห์มาน บิน อัลหะซัน บิน อะลี อัลอัสนาวี อัลซาฟีอี , อะบู มุฮัมหมัด , ญะมาลุดดีน ท่านเสียชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ. 772 (al-Suyuti, 1988 : 47)

⁴ ผ้าที่ใช้สำหรับผืนหมวก

การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ธรรมดาของอิมามอันนะวะวีบีบ่งบอกถึงความสมถะและความพอเพียงไม่ฟุ่มเฟือยหรือสุรุ่ยสุร่าย ซึ่งดังกล่าวนี้สอดคล้องกับหลักฐานโองการของอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يَبْنَىءِ ءَاَدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا
وَأَشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾

(سورة الأعراف : 31)

ความว่า “ลูกหลานของอาดัมเอ๋ย ! จงเอา (คือให้ถือปฏิบัติ เป็นเนื่องนิจ) เครื่องประดับกาย (หมายถึงการสวม เครื่องนุ่งห่มให้เรียบร้อยขณะไปมัสยิด) ของพวกเจ้า ณ ทุก มัสยิด พวกเจ้าจงกินและดื่ม และอย่าฟุ่มเฟือย แท้จริง พระองค์ไม่ชอบบรรดาผู้ที่ฟุ่มเฟือย”

(สุเราะฮ์อัลอะอฺรอฟ : 31)

จากหลักการข้างต้นจะเห็นว่า ศาสนาอิสลามห้ามผู้ศรัทธาฟุ่มเฟือย สุรุ่ยสุร่าย และห้ามตระหนี่ถี่เหนียว เป็นต้น นอกจากนี้แล้วอิสลามยังห้ามมิให้ภาคภูมิใจในตัวเอง ทำตัวยิ่งใหญ่ โอ้อวดผู้อื่น การโอ้อวด คือ ความต้องการจะแสดงให้คนอื่นได้เห็นและต้องการให้คนอื่นยกย่อง การโอ้อวดทำลายความจริงใจ และความจริงจ้งในการที่จะมุ่งไปถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของเรา

4.1.1.3 การวางตัวในสังคม

ท่านอิมามอันนะวะวีบีไม่แสดงตนต่อสังคมภายนอกว่าท่านเป็นผู้รู้ผู้ยิ่งใหญ่ ของยุค ตรงกันข้าม ท่านกลับวางตัวเสมือนบุคคลธรรมดา ถ้าหากบุคคลอื่นที่ไม่เคยเห็นหน้าท่านอิมามอันนะวะวีบีมาก่อน แน่แน่นอนพวกเขาอาจเข้าใจว่าท่านอิมามอันนะวะวีบีเป็นเกษตรกรที่มาจาก หมู่บ้านนะวา เป็นชาวชนบทที่เข้ามาเที่ยวในเมือง เนื่องจากไม่มีสัญลักษณ์ที่แสดงถึงยศถาบรรดาศักดิ์ ว่าท่านเป็นถึงนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่ ณ เมืองดะมัซกัสเพราะการแต่งกายของบรรดานักปราชญ์สมัยนั้น มีความแตกต่างจากสามัญชนทั่วไปอย่างเห็นได้ชัด (abd al- Ghani al-Daqr, 2005 : 148)

ส่วนหนึ่งจากการวางตัวของท่านอิมามอันนะวะวีบีที่บ่งบอกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนคือ การที่ท่านไม่ชอบให้ใครมาขนานนามท่านว่า “มุฮยุดดีน” (Muhyiddin) ซึ่งหมายถึง ผู้ฟื้นฟู

ศาสนาหรือผู้ซึ่งให้ศาสนาของอัลลอฮ์ ﷺ ฟันฟุขึ้นมา ท่านกล่าวว่า “ฉันจะไม่ให้อภัยสำหรับบุคคลที่เรียกนามฉันว่า “มุฮยุดดีน” (Muhyiddin)” ท่านให้เหตุผลว่าศาสนาของอัลลอฮ์ ﷺ ไม่จำเป็นต้องให้ใครคนใดฟันฟุหรือฟันฟุขึ้นมาอัลลอฮ์ ﷺ มีความสามารถเหนือสิ่งอื่นใดพระองค์อัลลอฮ์ ﷺ ทรงดูแลศาสนาด้วยความสามารถของพระองค์

ท่านอิมามอันนะวะวีเย็เป็นบุคคลที่ถ่อมตัวมาก ท่านไม่ทำตัวเป็นคนเย่อหยิ่งจองหองและเดินด้วยท่าเดินของคนยโสโอหัง แต่ทว่าท่านเดินด้วยท่าเดินที่ถ่อมตนสงบเสงี่ยมดังโองการของอัลลอฮ์ ﷻ พระองค์ได้ตรัสว่า

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَحْرِقَ الْأَرْضَ
وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا

(سورة الإسراء : 37)

ความว่า “และอย่าเดินบนแผ่นดินอย่างเย่อหยิ่งแท้จริงเจ้าจะแยกแผ่นดินไม่ได้เลยและจะไม่บรรลุความสูงของภูเขา”

(สุเราะฮ์อัลอิสรออ : 37)

และอีกโองการหนึ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ
هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾

(سورة الفرقان : 63)

ความว่า “และปวงป่าวของพระผู้ทรงกรุณาปราณีคือ บรรดาผู้ที่เดินบนแผ่นดินด้วยความสงบเสงี่ยม และเมื่อพวกโง่เขลา กล่าวทักทายพวกเขา พวกเขาจะกล่าวว่า ศานติ หรือสลาม”

(สุเราะฮ์อัลฟุรกอน : 63)

จากหลักฐานข้างต้นบ่งบอกถึงพฤติกรรมที่อัลลอฮ์ ﷻ สั่งใช้ให้ปฏิบัติ คือ การไม่โอ้อวดบนหน้าแผ่นดินของอัลลอฮ์ ﷻ พระองค์ทรงรักบ่าวผู้ถ่อมตน เพราะ การถ่อมตน หรือ ตะวา

ฎาะ (Tawadhu) ทำให้ขจัดความรู้สึกหยิ่งโสโอหังในใจ และมองผู้อื่นดีกว่าตนเองเสมอ ในความเป็นจริงแล้วตะวาฎาะ (Tawadhu) เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกทางพฤติกรรม หลักจากได้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ ﷻ และพระองค์ได้เปิดเผยถึงคุณลักษณะเหนือสรรพสิ่งให้แก่บ่าวผู้ศรัทธา (al-Ghazali ,1995 : 350) ซึ่งทั้งหมดทั้งมวลที่ท่านอิมามอันนะวะวีได้นำมาปฏิบัติใช้ในชีวิตของท่านอย่างครบถ้วน

4.1.1.4 การไม่รับค่าตอบแทน

ท่านตัจญ์ อัลซุบกี (Taj al-Subki) ได้กล่าวว่า “ท่านอิมามอันนะวะวีได้ทำการสอน ณ สถาบันคณะดาร์ลุหะดีษ อัลอัซรอฟียะห์ (Dar al-Hadith al-Asrafiyyah) แต่ท่านไม่รับค่าตอบแทนแม้แต่หน่วยเดียว ท่านเคยรับค่าตอบแทนในการสอนปีแรก แต่ท่านได้ใช้มันหมดไปกับการซื้อหนังสือและตำราเพื่อบริจาคให้กับห้องสมุดของสถาบันไปทั้งหมด หลังจากนั้นท่านก็ไม่รับค่าตอบแทนอีกเลย” (abd al- Ghani al-Daqr, 2005 : 76)

การปฏิบัติดังกล่าวสอดคล้องกับหลักฐานจากโองการของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ตรัสว่า

﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾

(سورة البقرة : 274)

ความว่า “บรรดาผู้ที่บริจาคทรัพย์ของพวกเขาทั้งในเวลา กลางคืน และกลางวัน ทั้งโดยปกปิด และเปิดเผยนั้น พวกเขา จะได้รับรางวัลของพวกเขา ณ พระผู้เป็นเจ้าของพวกเขา และไม่มี ความกลัวอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้นแก่พวกเขา และ ทั้งพวกเขาก็จะไม่เสียใจ”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 274)

จากการศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมของท่านอิมามอันนะวะวีด้านการใช้ชีวิตซึ่งวิเคราะห์เกี่ยวกับคุณลักษณะอัซซุฮุด ประกอบด้วย

1. การรับประทานอาหาร คือ ท่านอิมามอันนะวะวีรับประทานอาหารแค่มือเดียว หลังเที่ยงคือใกล้เวลาซุฮูฮ์และท่านไม่รับประทานอาหารที่รสเลิศ
2. การสวมใส่อาภรณ์ คือ ท่านอิมามอันนะวะวีสวมเสื้อผ้าหยาบ และใช้ผ้าผันหมวกชนิดที่ทำมาจากหนังสัตว์ที่มีราคาถูกลง
3. การวางตนในสังคม คือ ท่านอิมามอันนะวะวีเป็นบุคคลที่ถ่อมตัวมาก ท่านวางตัวเหมือนสามัญชนทั่วไป
4. การไม่รับค่าตอบแทน คือ ท่านอิมามอันนะวะวีไม่รับเงินค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่สอนหนังสือ และค่าตอบแทนประจำตำแหน่ง ชัยคุอัลหะดีษ ณ สถาบันอัลอัซรอฟียะห์

ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นจริยธรรมที่แสดงถึงคุณลักษณะอัซซุฮุดในการใช้ชีวิตของท่านอิมามอันนะวะวี ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานจากทัศนะของนักปราชญ์ ดังนี้

1. ท่านอาบู สัลมาน อัลดาร์อนีย์ (Abu Salīm al-Dārānī) ท่านได้กล่าวว่า “อัซซุฮุด คือ ละทิ้งสิ่งที่ทำให้เป็นเหตุและอุปสรรคในการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ” และมีนักปราชญ์บางท่านให้ทัศนะว่าอัซซุฮุด คือ การไม่ตามอารมณ์ใฝ่ต่ำ และอีกทัศนะหนึ่งได้กล่าวว่า อัซซุฮุด คือ การลดบริโภคน้ำเพื่อให้อยู่ในสภาพความอยาก (Abū Na‘īm, 1988 : 9/258)

2. ท่าน อิบน์ ก็อยยิม (Ibn al-Qayyim) ได้กล่าวว่า อัซซุฮุด “ความสมถะ” คือ การดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและตัดความผูกพันต่อวัตถุและการยึดติดต่อชีวิตทางโลกนี้ ในขณะที่เดียวกันมีความผูกพันต่อชีวิตทางจิตวิญญาณและวันแห่งการตอบแทนในโลกอาคีเราะห์ แต่ไม่ได้หมายถึงการละทิ้งชีวิตทางโลกและใช้ชีวิตอย่างสันโดษ ออกห่างจากผู้คนและสังคม” (Amin bin Abdullah al-Shaqāwī. 2013 : 637)

3. ท่านซุฟยาน อัลเชารี (Sufyān al-Thūrī) ได้กล่าวว่า “อัซซุฮุด” หรือ สมถะ คือ การหันเหเบนความต้องการต่อสิ่งหนึ่งไปสู่สิ่งหนึ่งที่ดีกว่า และท่านได้กล่าวอีกว่า การสมถะต่อโลกคุณยา มิได้หมายถึงการต้องห้าม (หะรอม) ในสิ่งที่อนุมัติ (หะلال) และมีใช้การทิ้งทรัพย์สินเงินทองด้วย

แต่การสมณะต่อคุณยานั้น หมายถึง การที่ท่านมั่นใจและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่มีอยู่ ณ พระหัตถ์ของอัลลอฮ์ ﷺ มากกว่าที่มีอยู่ในมือของตนเอง ละเว้นจากการโลภและความอยาก (Abū Na‘īm, 1988 : 386/6)

4. ท่านหะซัน อัลบัสรี (Hasan al-Basri) ได้กล่าวว่า “สุ่เจ้าจะมีเกียรติถ้าหากสุ่เจ้าไม่ขอสิ่งปรารถนาจากมือมนุษย์ และถ้าหากสุ่เจ้าชอบแบมือขอสิ่งของจากมนุษย์ พวกเขาจะรังเกียจสุ่เจ้าและจะไม่ฟังคำพูดใดๆ ของสุ่เจ้า” (Abū Na‘īm, 1988 : 20/3)

4.1.2 จริยธรรมของอิมามอันนะวะวีย์ ด้านอัลว้อ (الْوَرَعُ)

4.1.2.1 การไม่รับประทานอาหารที่คลุมเครือ

ท่านอิมามอันนะวะวีย์ได้รับการดูแลและอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาในเรื่องอาหารการกินที่จะต้องเป็นอาหารหะลาลเท่านั้น ส่วนอาหารคลุมเครือท่านถูกอบรมให้ออกห่างตั้งแต่เยาว์วัย ด้วยเหตุนี้ท่านจะระมัดระวังมากกับอาหารหรือผลไม้ที่ซื้อมาจากตัวเมืองดะมัซกัส เพราะในนครแห่งนี้มีพื้นที่ๆ ฎุกะกัฟ (อุทิต) แต่ภายหลังกลับเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้คน จึงทำให้มองว่าผลไม้ที่ปลูกในพื้นที่แห่งนี้ไม่ชอบด้วยหลักกฎหมายอิสลามด้านการถือครองกรรมสิทธิ์ ด้วยประการดังกล่าวท่านอิมามอันนะวะวีย์จึงไม่รับประทานอาหารหรือผลไม้ที่มีถูกเก็บเกี่ยวและซื้อขายในเมืองนี้ (al-Suyuti, 1988 : 46)

ท่านอิมามอันนะวะวีย์ผ่านการอบรมสั่งสอนมาจากครอบครัวพื้นฐานแห่งจริยธรรมนั่นก็คือ บิดาเป็นบุคคลที่มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นคนซอและห์ (คนดี) ว้อ⁵ ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวนี้ได้ปลูกฝังไว้ในตัวของท่านอิมามอันนะวะวีย์ (al-Haddād, 1992 : 21-22) จากหะดีษของท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((إِنَّ الْحَلَالَ بَيْنٌ ، وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيْنٌ ، وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ . فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ فَقَدْ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعَرْضِهِ . وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ ،

⁵ พิธีพิภันและระมัดระวังของการอุปโภคและบริโภค หมายถึง ผู้ซึ่งระวังตนจากสิ่งคลุมเครือและสิ่งที่ไม่ชัดเจนว่าเป็นฮาลาลหรือฮารอมตามหลักชาริอะห์อิสลาม (Ibn Qayyim, n.d. 2/20)

كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْجَمِيِّ يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ . الْأَوَانِ
لِكُلِّ مَلِكٍ جَمِيٍّ ، أَلَا وَإِنَّ جَمِيَّ اللَّهِ مَحَارِمُهُ . أَلَا وَإِنَّ فِي
الْجَسَدِ مُضْغَةً ، إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذَا
فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، (أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ))

(أخرجه البخاري، 1993 : 52)

ความว่า “แท้จริงสิ่งที่อนุญาตนั้นชัดเจน และสิ่งที่ห้ามนั้นก็
ชัดเจน แต่ในระหว่างทั้งสองนั้น มีประการที่สงสัยเกิดขึ้น ใน
กฎข้อบังคับของมัน และผู้คนโดยมากแล้ว ไม่ทราบความ
แน่นอนของมัน ฉะนั้น ผู้ใดที่กลัวว่าตัวของเขา จะตกเข้าไป
อยู่ในสิ่งที่สงสัยแล้ว ก็จงให้ศาสนาของเขา และศักดิ์ศรีของเขา
เขา พ้นเสียจากตำหนิตึ่เกิดขึ้น และผู้ใดได้ตกเข้าไปอยู่ใน
สิ่งหรือประการที่สงสัยแล้ว ก็เท่ากับเขาได้ตกเข้าไปอยู่ในสิ่ง
นั้น หรือประการที่ห้ามแล้ว ประดุจดังคนเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเขาทำ
การเลี้ยงสัตว์ อยู่ในที่รอบๆ สถานที่หวงห้าม มันก็ใกล้ ที่จะ
เข้าไปในนั้นแล้ว โปรดทราบเถิดว่า แท้จริงทุกๆ เจ้าของ ที่
เป็นผู้ปกครองนั้น เขาหวงห้าม โปรดทราบเถิดว่า และแท้จริง
การห้ามของอัลลอฮ์ ﷻ นั้น คือบรรดาสิ่งที่ห้ามของพระองค์
โปรดทราบเถิดว่า และแท้จริงในร่างกายนั้น มีเนื้ออยู่ก้อนหนึ่ง
ในเมื่อมันดีแล้ว ร่างกายทั้งหมดก็ดี แต่ในเมื่อมันเสียแล้ว
ร่างกายทั้งหมดก็เสีย โปรดทราบเถิดว่า เนื้อก้อนนั้นก็คือ
หัวใจ”

(บันทึกโดย al-Bukhari, 1993 : 52)

จากหะดีษข้างต้นการหลีกเลี่ยงจากสิ่งคลุมเครือนั้นเป็นสิ่งที่ดีที่สุดเพราะการระวังตน
จากการตกไปสู่สิ่งหะรอมสาเหตุก็มาจากการเข้าใจในสิ่งที่คลุมเครือ เพราะฉะนั้นท่านอิมามอันนะ
วะวีย์จะไม่แต่ต้องสิ่งคลุมเครือแม้แต่น้อยเพราะท่านมีความยำเกรงสูง

จากการศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมของท่านอิมามอันนะวะวีย์ด้านการใช้ชีวิตซึ่งวิเคราะห์เกี่ยวกับคุณลักษณะอัลว้าว คือ

1. การระมัดระวังสิ่งคลุมเครือ คือ ท่านอิมามอันนะวะวีย์ไม่รับประทานผลไม้ที่ปลูกในเมืองตะมัจกัสเพราะในนครตะมัจกัสมีที่ดินอุทิศกุศล (วาก็อฟ) เป็นจำนวนมากผลผลิตจากที่ดินอุทิศซึ่งบางที่ไม่ชัดเจนในเรื่องกรรมสิทธิ์

จริยธรรมข้างต้นแสดงถึงคุณลักษณะอัลว้าวในการใช้ชีวิตของท่านอิมามอันนะวะวีย์ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานจากทัศนะของนักปราชญ์ ดังนี้

1. ท่าน อิบน์ กอัยยิม (Ibn Qayyim) ได้กล่าวว่า ว้าว หมายถึง ผู้ซึ่งระวังตนจากสิ่งคลุมเครือและมีชีวิตที่สามัญ หันหลังให้กับทางโลก (Ibn Qayyim, n.d. 20/2)

2. บรรดาอุละมาอได้ให้ทัศนะที่แตกต่างกัน เช่น ว้าว คือ การยับยั้งตนจากสิ่งที่จะนำไปสู่เกิดการเสื่อมเสียจากสิ่งคลุมเครือ ลามไปถึงสิ่งฮารอม และบางอุละมาออธิบายว่า ว้าว (wara') หมายถึง อัดคัตอยู่อย่างลำบาก และใครก็ตามที่มีคุณลักษณะดังกล่าว เขาคือ ผู้ซึ่งมีความตกัวและระวังตนและละเว้นจากสิ่งที่เกรงว่าจะทำให้เกิดโทษในวันอาคิเราะฮ์ และอัลว้าวยังมีความหมายอีกว่าความพึงพอใจในสิ่งที่มีอยู่” (Ibn Qayyim, 1994 : 118)

4.1.3 จริยธรรมของอิมามอันนะวะวีย์ ด้านอัลญุฮุด (جُھُود)

4.1.3.1 จุดยืนของอิมามอันนะวะวีย์ต่อการเผชิญหน้ากับผู้มีอำนาจ

1. การเขียนจดหมายถึงกษัตริย์และผู้มีอำนาจ

ครั้งหนึ่งเมื่อกษัตริย์ “ซอฮิร ไบบาร์” ได้มาเยือนเมืองตะมัจกัสหลังจากได้ทำสงครามกับชาวมองโกล และสามารถขับไล่พวกเขาออกจากแผ่นดินซีเรียจนสำเร็จ กษัตริย์ “ซอฮิร ไบบาร์” ได้รับการรายงานข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สิน สมบัติพัสดุนของเมืองตะมัจกัสที่อยู่ภายใต้การครอบครองดูแลของผู้คน แต่แล้วกษัตริย์ “ซอฮิร ไบบาร์” ได้ออกคำสั่งให้ทางเจ้าหน้าที่เพื่อทำการยึดครองทรัพย์สินสมบัติดังกล่าวให้กลายเป็นส่วนของราชการ⁶ เมื่อประชากรในเมืองตะมัจกัสได้ทราบข่าวเรื่องดังกล่าวต่างคนก็รีบวิ่งไปหาท่านอิมามอันนะวะวีย์ที่สถาบันดารุลหะดีษซึ่งช่วงนั้นท่านรับหน้าที่

⁶ กษัตริย์ซอฮิร ไบบาร์ต้องการที่จะครอบครองทรัพย์สินที่เป็นของวาก็อฟ ให้กลายเป็นกรรมสิทธิ์ของทางราชการ ซึ่งเมื่ออยู่ภายใต้การครอบครองของส่วนราชการเสมือนกับว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นกรรมสิทธิ์ของตนสามารถที่จะรับผลประโยชน์ตามความต้องการโดยไร้เงื่อนไข (ผู้วิจัย)

เป็นชัยคัลหะดีษ เพื่อที่จะเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อท่านอิมามอันนะวะวีได้ทราบข่าวจึงเขียนหนังสือไปยังกษัตริย์ซึ่งมีข้อความว่า “แท้จริงบรรดามุสลิมินได้รับผลกระทบขาดผลกำไร ด้วยสาเหตุการยึดครองหลายๆ พื้นที่โดยไม่ได้เปิดเผยให้ประชาชนรับทราบทั้งที่พวกเขาแสดงหลักฐานการเป็นเจ้าของอย่างชัดเจน อีกทั้งยังเรียกเก็บภาษีจากประชาชนโดยการบังคับ การกระทำดังกล่าวไม่เป็นที่อนุมัติตามทัศนะของเหล่านักปราชญ์” (Musthafa Dib al-Bugha, 2010 : 23)

และอีกเหตุการณ์หนึ่งท่านอิมามอันนะวะวีเคยเขียนจดหมายส่งไปยังกษัตริย์ที่ชื่อว่า บัรุดดีน (بَدْرُ الدِّينِ) ในสารจดหมายนั้นท่านได้เขียนข้อความเพื่อเป็นการตักเตือนในเรื่องของการคอร์รัปชันหรือการกินงบประมาณของแผ่นดิน (al Suyūṭy, 1988 : 66)

ท่านอิมามอันนะวะวีรู้ทันถึงแผนร้ายของกษัตริย์ผู้ปกครองจึงพยายามต่อต้านทุกวิถีทาง ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ว่า

﴿وَلَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ
بِالْعُرْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ﴾

(آل عمران : 104)

ความว่า “และจงให้มีขึ้นจากพวกเจ้า ซึ่งคณะหนึ่งที่จะเชิญชวนไปสู่ความดีและใช้ให้กระทำการสิ่งที่ชอบ และห้ามมิให้กระทำการสิ่งที่มีชอบและชนเหล่านี้แหละพวกเขาคือผู้ได้รับความสำเร็จ”

(อาละอิมรอน : 104)

อีกอายะหนึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้ยกย่องบรรดาผู้ศรัทธาคือเป็นประชาชาติที่ดีเลิศ ซึ่งถูกอุบัติขึ้นมาเพื่อมนุษย์ชาติมีหน้าที่และบทบาทเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้ศรัทธาและยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติตามบทบัญญัติศาสนาของอัลลอฮ์ ﷻ สิ่งดังกล่าวสอดคล้องกับการปฏิบัติของท่านอิมามอันนะวะวี ดังที่โองการของอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ۗ وَلَوْ
ءَامَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۚ مِّنْهُمْ
الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

(سورة آل عمران : 110)

ความว่า “พวกเจ้านั้น เป็นประชาชาติที่ดียิ่งซึ่งถูกให้อุบัติขึ้น
สำหรับมนุษยชาติ โดยที่พวกเจ้าใช้ให้ปฏิบัติสิ่งที่ชอบ และ
ห้ามมิให้ปฏิบัติสิ่งที่มิชอบ และศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และถ้า
หากว่าบรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์ ศรัทธากันแล้ว แนนอนมันก็
เป็นการดีแก่พวกเขา จากพวกเขานั้นมีบรรดาผู้ที่ศรัทธา และ
ส่วนมากของพวกเขานั้นเป็นผู้ละเมิด”

(สุเราะฮฺอาละอิมรอน : 110)

2. การเผชิญหน้ากับกษัตริย์แบบซึ่งหน้า

การเขียนหนังสือของท่านอิมามอันนะวะวียส่งไปให้กษัตริย์ “ซอฮีร์ โบบาร์”
ทำให้กษัตริย์โกรธมากเพราะเป็นการขัดขวางผลประโยชน์ ทำให้กษัตริย์ต้องออกคำสั่งให้ทาง
เจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบดูว่าท่านอิมามอันนะวะวียดำรงตำแหน่งอะไรบ้างในส่วนราชการเพื่อต้องการที่
จะถอดถอนออกจากตำแหน่งหน้าที่และตัดเงินเดือน เมื่อประชาชนได้ทราบข่าวดังกล่าวมีประชาชน
ในเมืองดะมัซกัสไปอธิบายให้กษัตริย์ได้รับรู้ว่า “ท่านอิมามอันนะวะวียไม่ได้มีตำแหน่งใดๆ ในทาง
การเมืองและไม่ได้รับเงินเดือนจากตำแหน่งใดๆ” เมื่อท่านอิมามอันนะวะวียได้ประณามถึงหนังสือที่
ส่งไปยังกษัตริย์ “ซอฮีร์” ไม่ทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ท่านอิมามอันนะวะวียก็เลยตัดสินใจ
เดินไปหากษัตริย์ด้วยตนเองซึ่งต้องการที่จะตัดเงินเดือนและได้ใช้คำพูดที่แข็งแกร่งต่อกษัตริย์ ทำให้
กษัตริย์โกรธมากจึงสั่งเจ้าหน้าที่ให้จับตัวท่านอิมามอันนะวะวียเพื่อทำการลงโทษ แต่ด้วยความ
ช่วยเหลือของอัลลอฮ์ ﷻ พระองค์ได้เปลี่ยนแปลงหัวใจของกษัตริย์ทำให้อิมามอันนะวะวียรอดพ้น
จากการลงโทษ และความตั้งใจของกษัตริย์ที่จะยึดทรัพย์สินสมบัติของประชาชนกลายเป็นยกเลิกทำให้
ประชาชนรอดพ้นจากความชั่วร้าย (Musthafa Dib al-Bugha, 2010 : 23)

มีรายงานว่าครั้งเมื่อกษัตริย์ ซอฮิร ไบบาร์ มีการเตรียมเสปียงต่างๆ เพื่อทำสงครามกับพวกมองโกลและกษัตริย์ซอฮิร ไบบาร์ ได้เรียกประชุมบรรดานักปราชญ์ต่างๆ ในซีเรีย เพื่อขอคำพิตวา อนุมัติเรียไรทรัพย์สินจากประชาชนเพื่อเป็นเสปียงในการทำสงครามกับพวกมองโกล กษัตริย์ซอฮิร ไบบาร์ ได้ถามเจ้าหน้าที่ว่า “มีอุลามะฮ์ท่านอื่นๆ อีกไหมที่ยังไม่มาให้การพิตวา ในเรื่องนี้” มีเจ้าหน้าที่ท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “มีนักปราชญ์อีกท่านหนึ่งที่ยังไม่ได้ให้การพิตวา” เขาคือ ซัยค์ มุฮยิดดิน อันนะวะวีย์ กษัตริย์ ซอฮิร ไบบาร์ รู้สึกไม่พอใจถ้าหากท่านอิมามอันนะวะวีย์ไม่มาให้การพิตวา จึงสั่งให้เจ้าหน้าที่ไปตาม ณ ตอนนั้น ท่านอิมามอันนะวะวีย์ ดำรงตำแหน่งเป็นซัยค อัลหะดีษ ณ สถาบันอัลอ์ซอโรฟียะห์ เมื่อเจ้าหน้าที่ไปถึง ณ สถาบันอัลอ์ซอโรฟียะห์ เชิญท่านอิมามอันนะวะวีย์ไปพบกษัตริย์ที่ราชวัง กษัตริย์ซอฮิร เห็นท่านอิมามอันนะวะวีย์มีรูปร่างผอมส่วนเสื้อผ้าธรรมดา จากนั้นก็เล่าวัตถุประสงค์ที่ให้นำมาเพื่อต้องการคำพิตวาจากท่านอิมามอันนะวะวีย์ แต่ท่านอิมามอันนะวะวีย์ปฏิเสธ ไม่ยอมให้การพิตวา กษัตริย์ ซอฮิร ถามถึงเหตุผลอันใดที่ท่านไม่ยอมอนุมัติ ท่านอิมามอันนะวะวีย์ กล่าวว่า “ขอพระองค์ (กษัตริย์ ซอฮิร) อภัยโทษ ให้ข้าด้วย เมื่อก่อนท่านเคยเป็นนักโทษ ท่านไม่มีทรัพย์สินอะไรเลย และด้วยความโปรดปรานของอัลลอฮฺ ﷻ พระองค์ ได้มอบมายให้ท่านเป็นกษัตริย์และมีทรัพย์สินมากมาย ขอพระองค์ท่านอภัยโทษด้วย ธรรมดาผมไม่สามารถให้การพิตวาได้ เนื่องจากธรรมดาผมทราบว่า ท่านมีศาสนารับใช้มากถึงหนึ่งพันคน ซึ่งแต่ละคนมีแร่ทองคำเป็นทรัพย์สินของตน และท่านยังมีคนรับใช้หญิงอีกสองร้อยคนแต่ละคนมีเครื่องประดับที่มีมูลค่ามากมาย หากท่านนำทรัพย์สินที่มีอยู่กับบรรดาคนรับใช้ท่านทั้งหมดจนไม่มีแม้แต่หน่วย เพื่อนำไปเป็นเสปียงในการทำสงคราม และ ถึงเวลานั้นข้าพเจ้าจะให้การพิตวาอนุมัติสามารถเอาทรัพย์สินจากประชาชนได้” (Adb al-Hay bin Ahmad bin Muhammad, 1986 : 355/5)

ท่านอิมามอันนะวะวีย์ไม่อนุมัติคำพิตวา จึงทำให้กษัตริย์ ซอฮิร ไบบาร์ โกรธและสั่งให้ท่านอิมามอันนะวะวีย์ออกจากเมืองดะมัซกัส หลังจากนั้นท่านอิมามอันนะวะวีย์ ก็ยอมจำนนต่อคำสั่งของกษัตริย์และกลับไปยังบ้านเกิดหมู่บ้านนะวา บรรดานักปราชญ์ท่านอื่นๆ ขอร้องให้ท่านอิมามอันนะวะวีย์กลับมายังเมืองดะมัซกัส แต่อิมามอันนะวะวีย์ไม่ยอมกลับไป ท่านให้เหตุผลว่า ถ้าหากกษัตริย์ ซอฮิร ยังดำรงตำแหน่งเป็นกษัตริย์อยู่ฉันจะไม่กลับไปยังเมืองดะมัซกัส

จะเห็นได้ว่าท่านอิมามอันนะวะวีย์แสดงจุดยืนของตนเองภายใต้ข้อบัญญัติของศาสนาและเพื่อช่วยเหลือประชาชนในสังคมให้รอดพ้นจากการปฏิบัติของกษัตริย์ที่อธรรม ซึ่งสอดคล้องกับโอองการของอัลลอฮฺ ﷻ พระองค์ตรัสว่า

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَىٰ الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَىٰ
الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ
الْعِقَابِ﴾

(سورة المائدة : 2)

ความว่า “และพวกจงช่วยเหลือกันในเรื่องที่เป็นคุณธรรม และความยำเกรง และจงอย่าช่วยกันในเรื่องที่เป็นบาป และเป็นศัตรูกันและพึงเกรงกลัวอัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรุนแรงในการลงโทษ”

(สุเราะฮ์อัลมาอิดะห์ : 2)

ท่านอิมามอันนะวะวียี เป็นนักปราชญ์ที่แสวงหาความยุติธรรมมิใช่กับตนเองเพียงฝ่ายเดียว ท่านอาศัยอยู่ในสังคมและคอยบริการองค์ความรู้ให้กับประชาชาติท่านมิใช่ นักปราชญ์ที่แสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้ที่มีอยู่ด้วยกับปัจจัยทางโลก ท่านอิมามอันนะวะวียีทุ่มเทคอยรับใช้สังคม คอยตักเตือนประชาชาติ ท่านอิมามอันนะวะวียีเป็นผู้นำประชาชาติสู่การดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้อง มิใช่ประชาชาติเป็นผู้นำท่าน นี้แหละคือตัวอย่างนักปราชญ์ที่ท่านนบีได้กล่าวว่า

((إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوْرَثُوا دِينَارًا وَلَا
دِرْهَمًا، إِنَّمَا وَرَثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَ بِهِ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ))⁷
(أخرجه الترمذي، 1996 : 2682)

ความว่า “บรรดาอุละมาอ์คือผู้รับมรดกจากบรรดานบี
แท้จริงบรรดานบีจะไม่สืบทอดมรดกแห่งดินารและดิรฮัม

7 อัล อับบานีย์ ระบุว่า เป็นหะดีษ หะสัน, (al-Albaniy,2000 : 1/139)

(ทรัพย์สิน) แท้จริง พวกเขาจะทิ้งมรดกแห่งความรู้ไว้ ผู้ได้รับมันไว้ เขาก็รับเอาสิ่ง (กำไร) ที่มากมาย”

(บันทึกโดย al-Tirmithi, 1996 : 2682)

มุหัมมัด บิน อุมัร บัซมุล (Muhammad bin ‘Umar Bāzmul, n.d : 16-17) ได้กล่าวว่า “ผู้ปกครองในหมู่พวกเจ้านั้น หมายถึง อุมะร้อ (ผู้ปกครอง) และอุละมา (ผู้รู้) การเชื่อฟังต่ออุละมาอันขึ้นอยู่กับการเชื่อฟังของพวกเขาต่ออัลลอฮ์และเราะฮ์สูลของพระองค์ และการเชื่อฟังต่ออุมะร้อขึ้นอยู่กับการเชื่อฟังของพวกเขาต่ออุละมา ประตุแห่งการปฏิเสธที่จะเชื่อฟังบรรดาผู้มีอำนาจและผู้ปกครองทั้งหลายขึ้นอยู่กับการเชื่อฟังของพวกเขาต่ออุละมา หากสิทธิของบรรดาอุละมาถูกละเลย แน่แน่นอนว่า สิทธิของบรรดาผู้นำก็จะหายไปด้วย และเมื่อสิทธิของบรรดาอุละมาและอุมะร้อหมดไป มนุษย์ทั้งหลายก็จะไม่เชื่อฟังพวกเขาอีกต่อไป ทั้งที่การมีชีวิตอยู่และความดีของอุละมาอันนั้น คือตัวกำหนดชีวิตและความดีงามของโลกใบนี้ เมื่อใดที่สิทธิของอุละมาไม่ได้รับการเอาใจใส่ สิทธิของอุมะร้อก็จะจบสิ้นลง และเมื่อสิทธิของบรรดาอุละมาและอุมะร้อดับสิ้นลง โลกนี้ก็ถึงคราวแตกสลายแล้ว”

จะเห็นได้ว่าอิมามอันนะวะวีมีความดีนรน (دُهْر) ทุ่มเทและจริงจังเพื่อช่วยเหลือสังคมที่กำลังอยู่ภายใต้การกฏขี่ของกษัตริย์ผู้อธรรมแสดงถึงความกล้าหาญ (الشُّجَا) คุณลักษณะอย่างนี้ถือว่าเป็นจริยธรรมอย่างหนึ่งซึ่งศาสนาสั่งใช้ให้ปฏิบัติ

จากการศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมของท่านอิมามอันนะวะวีด้านการใช้ชีวิตซึ่งวิเคราะห์เกี่ยวกับคุณลักษณะอัลญุฮุด คือ

1. จุดยืนของอิมามอันนะวะวีต่อการเผชิญหน้ากับผู้มีอำนาจ คือ

1.1. ท่านอิมามอันนะวะวีเขียนหนังสือไปยังกษัตริย์ซอฮิร ไบบาร์ และกษัตริย์บัรดูตติง เพื่อต้องการตักเตือนในการปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเป็นธรรมปัญหาเกี่ยวกับการยึดทรัพย์สินของประชาชนการโกงงบประมาณแผ่นดินและการเรียกเก็บภาษี ซึ่งทำให้กษัตริย์ซอฮิร ไบบาร์ โกรธมากเพราะเป็นการขัดขวางผลประโยชน์ สุดท้ายด้วยความช่วยเหลือของอัลลอฮ์ ﷻ พระองค์ได้เปลี่ยนแปลงหัวใจของกษัตริย์ทำให้อิมามอันนะวะวีรอดพ้นจากการลงโทษ และความตั้งใจของกษัตริย์ที่จะยึดทรัพย์สินสมบัติของประชาชนกลายเป็นยกเลิกทำให้ประชาชนรอดพ้นจากความชั่วร้าย

1.2 ท่านอิมามอันนะวะวีปฏิเสธให้การฟัตวาเรื่อง การเก็บเรียไรทรัพย์สินจากประชาชนเพื่อเป็นเสบียงในการทำสงครามกับพวกมองโกล ท่านให้เหตุผลว่า “กษัตริย์มีคนรับใช้

มากมายเป็นพันคนแต่ละคนมีเรื่องระดับของคำถ้าหากกษัตริย์เรียโรหิทรพย์สินจากคนรับใช้ทั้งหมด ถ้ายังไม่พอต่อจำนวนที่ต้องการ ท่านอิมามอันนะวะวีย์จะพิศวงสามารถเรียโรหิทรพย์สินจากประชาชนได้” สุดท้ายท่านอิมามอันนะวะวีย์ถูกขับไล่ออกจากเมืองดะมัสกัสกลับไปอยู่บ้านเกิดที่นะวะ

จริยธรรมข้างต้นแสดงถึงคุณลักษณะอัลญอตุ ในการใช้ชีวิตของท่านอิมามอันนะวะวีย์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานจากทัศนะของนักปราชญ์ ดังนี้

1. อิบน์ มัซซุร ได้อธิบายว่า “ คำว่า “อัลญอตุ”(الْجُودُ) หมายถึง การทุ่มเทพลังกำลังอย่างสุดความสามารถ” ญิฮาดในอิสลามจึงมีหลากหลายรูปแบบ ตามศักยภาพ โอกาส บทบาทและหน้าที่ของแต่ละคน ญิฮาดไม่ได้จำกัดเพียงทำสงครามกับศัตรูตามที่หลายคนเข้าใจ การทำสงครามเป็นเพียงหนึ่งในนิยามของญิฮาดที่มีมากมายหลายรูปแบบ คนที่มีความรู้ต้อง ญิฮาดด้วยความรู้ เผยแพร่ความจริงให้ปรากฏ (Ibn Manzur, 2003 : 244/3)

4.1.4 จริยธรรมของอิมามอันนะวะวีย์ ด้านอัลอิบาดะฮ์ (الْعِبَادَةُ)

4.1.4.1 การละหมาด

ท่านอิบนุ อัลอฏฏอร ได้กล่าวว่า “ท่านอิมามอันนะวะวีย์เป็นบุคคลที่ขยันอ่านอัลกุรอาน และ รำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ อยู่ตลอดเวลา กลางคืนท่านจะลุกตื่นขึ้นเพื่อทำการละหมาดซุนัต และ เขียนตำรา” (Abd al- Ghani al-Daqr, 2005 : 86) ท่านอาบู अबดุลลอฮ์ อิบน์ อะบียัล อัลฟัตหฺ⁸ ได้ กล่าวกับท่านอิบนุ อัลอฏฏอร ว่า “ฉันได้เดินผ่านมัสยิดอุมะวีย⁹ เห็นท่านอิมามอันนะวะวีย์ ยืนละหมาดอยู่ที่เสาในที่มีด ท่านก็อ่านอายะห์ อัลกุรอาน ประโยคหนึ่ง คือ ﴿وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ¹⁰﴾¹⁰ เหมือนกับว่ากำลังรำพึงถึงอัลลอฮ์ ﷻ โดยแก่นแท้ของอายะห์ดังกล่าวนี้ฉันไม่สามารถเข้าใจได้นอกจากอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงรู้ยิ่ง” (al-Suyutiy, 1988 : 44)

จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติศาสนกิจของท่านอิมามอันนะวะวีย์ ท่านเอาจริงเอาจังกับการละหมาด ท่านสำรวมตน จากที่ท่านได้อ่านอายะห์กุรอานในซูเราะฮ์ อัล ซอฟฟาต (al Shoffat) อายะห์ ที่ 24 ซึ่ง มีความหมายว่า “ผู้เจ้าจงยับยั้ง พวกเขาจากการกระทำความผิดต่ออัลลอฮ์ ﷻ แท้จริงพวกเขาจะถูกสอบสวนในวันอาคิเราะฮ์” แสดงให้เห็นว่าท่านอิมามอันนะวะวีย์ มีความ

8 ท่านเป็นสหายนกับท่านอิบนุ อัลอฏฏอร ศิษย์ของอิมามอันนะวะวีย์

9 เป็นมัสยิดกลางตั้งอยู่ที่เมืองดะมัสกัส ประเทศซีเรีย

10 ซูเราะฮ์ อัล ซอฟฟาต (al Shoffat) อายะห์ ที่ 24.

ปวดร้าว เมื่อท่านได้อ่านอายะห์ดังกล่าว อาจเป็นเพราะว่าท่านมีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาบางเรื่อง ในสังคม ณ ตอนนั้นท่านถึงกับโศกเศร้าเสียใจ ท่านเลยสาธยายความรู้สึกในใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการ มนะญาตต่ออัลลอฮ์ ﷻ อุดทนและละหมาดตั้งเื่องการของอัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวว่า

﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَىٰ

الْحَٰشِعِينَ﴾

(سورة البقرة : 45)

ความว่า “และพวกเจ้าจงอาศัยความอดทน และการละหมาด เถิด และแท้จริงการละหมาดนั้นเป็นสื่งใหญ่โต (หนักในการ ปฏิบัติ) นอกจากบรรดาผู้ที่นอบน้อมถ่อมตนเท่านั้น”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 45)

4.1.4.2 การถือศีลอด

ท่านอิมามอันนะวะวีจะรับประทานอาหารวันละหนึ่งครั้งและดื่มน้ำวันละ หนึ่งครั้ง ท่านมักไม่เข้าห้องน้ำบ่อยครั้ง สาเหตุหนึ่งที่คนเราชอบเข้าห้องน้ำบ่อยเพื่อขับถ่ายคือการ รับประทานอาหารมากเกินไป ท่านอัซซะฮะบียกี้ กล่าวว่า “ท่านอิมามอันนะวะวีนั้นถือศีลอดตลอด ทั้ปี (เป็นบางครั้ง)” ท่านจะรับประทานอาหารแค่มีมือเดียวหลังอิซาประมาณเที่ยงคืนและดื่มน้ำแค่ หนึ่งเดียวเป็นการรับประทานอาหารซาโหร ส่วนกลางวันท่านจะถือศีลอด (Zafir Hasan bin al Jabaān, 2008 : 8)

การปฏิบัติศาสนกิจของท่านอิมามอันนะวะวีที่ท่านปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยกัน คือ การถือศีลอดในแต่ละวัน ไม่ใช่เฉพาะในเดือนรอมฎอนเท่านั้นที่เป็นข้อบัญญัติให้ปฏิบัติ แต่เดือนอื่นๆ นอกจากเดือนรอมฎอนท่านก็จะถือศีลอดตลอดวันวันที่ศาสนาห้าม

การปฏิบัติศาสนกิจดังกล่าวสอดคล้องกับหะดีษของท่านนบี ﷺ

((إِنَّ أَفْضَلَ الصِّيَامِ صِيَامُ دَاوُدَ ، كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا))

((يَوْمًا))

(أخرجه البخاري، 1879 : 1993)

ความว่า “การถือศีลอดที่ดีที่สุด คือ การถือศีลอดตามแนวทาง
ของนบีดาวูด ท่านจะถือศีลอดหนึ่งวันและละศีลอดหนึ่งวัน”

(บันทึกโดย al-Bukhari, 1993 : 1879)

การถือศีลอดมีประโยชน์และมีความสำคัญต่อมนุษย์ ไม่ว่าจะในด้านร่างกายและ
จิตใจ โดยเฉพาะทางด้านร่างกาย เมื่อถือศีลอดจะทำให้ร่างกายได้พักผ่อน ส่วนหนึ่งของประโยชน์ใน
การถือศีลอดนั้น จะได้ลดน้ำหนักของร่างกาย ที่มีสาเหตุมาจากการรับประทานอาหารและเครื่องดื่มที่
มากจนเกินไป

ในอีกหะดีษหนึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

((صَوْمًا تَصِحُّوا))

(أخرجه الطبراني، 1995 : 174/8)

ความว่า “จงถือศีลอด แล้วท่านจะมีสุขภาพที่ดี”

(บันทึกโดย al-Ṭabarānī, 1995 : 174/8)

จากการศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมของท่านอิมามอันนะวะวีด้านการใช้ชีวิตซึ่ง
วิเคราะห์เกี่ยวกับคุณลักษณะอัลอิบาดะห์ คือ

1. ท่านอิมามอันนะวะวีเป็นบุคคลที่ขยันละหมาดสุนัต ทุกคืนจะปฏิบัติ
ละหมาดอ่านอัลกุรอานและรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ
2. ท่านอิมามอันนะวะวีถือศีลอดทุกวันเว้นแต่วันที่ศาสนาห้าม

จริยธรรมข้างต้นแสดงถึงคุณลักษณะอัลอิบาดะห์ ในการใช้ชีวิตของท่านอิมามอันนะ
วะวี ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานจากทัศนะของนักปราชญ์ ดังนี้

1. อิบน์ ตัยมียะห์ ได้กล่าวว่า อิบาดะห์ คือ “การปฏิบัติคำสั่งใช้ของพระองค์อัลลอฮ์
ﷻ ผ่านวิญนะของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ การปฏิบัติอามัลอิบาดะห์ด้วยความถ่อมตน เช่น การ
ละหมาด การจ่ายซากาต การถือศีลอด การประกอบพิธีฮัจญ์ การขอดุอาอ์ การมอบหมายต่ออัลลอฮ์
ﷻ ความเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ การต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ การใช้กันในเรื่องของความดี และ
ห้ามปรามในในสิ่งที่เป็นความชั่ว ถือว่าเป็นอิบาดะห์ทั้งสิ้น (Ibn Taymiyah n.d. : 10/149)

4.2 จริยธรรมด้านการศึกษา

4.2.1. อัลอิคลาศ (الإِخْلَاصُ)

ในปี 665 ฮ.ศ. ท่านอิมามอันนะวะวีได้รับการแต่งตั้งเป็นชัค อัลหะดีษที่สถาบัน อัลอัซรอฟียะห์ (Al-Asyrafiiyah) ช่วงนั้นท่านมีอายุ 34 ปี ท่านได้เขียนตำรา ทำหน้าที่สอนหนังสือจนกระทั่งบั้นปลายของชีวิต ท่านอิมามอันนะวะวีไม่รับค่าตอบแทนใดๆ ค่าตอบแทนจากการปฏิบัติหน้าที่สอนท่านก็ไม่รับ เงินเดือนประจำตำแหน่งชัคอัลหะดีษ ของสถาบันดารุลหะดีษถือได้ว่ามีค่าตอบแทนสูงหากเทียบกับตำแหน่งคณบดีปัจจุบัน แต่ท่านจะรวบรวมเงินเดือนของท่านเข้ากองกลางคณะ เมื่อครบหนึ่งปีท่านจะซื้อสินทรัพย์ไว้สำหรับตั้งที่คณะทำงานหรือซื้อหนังสือตำราต่างๆ บริจาคในห้องสมุดของสถาบัน

คุณลักษณะจริยธรรมของท่านอิมามอันนะวะวี สามารถสรุป ได้ ดังนี้

1. ท่านไม่ได้รับเงินเดือนค่าตอบแทน
2. บริจาคสินทรัพย์เพื่ออุทิศให้กับสถาบัน
3. เผยแผ่ความรู้ให้กับสังคมและประชาชาติมุสลิม

การบริจาคสินทรัพย์เพื่อศาสนาเป็นที่ส่งเสริมในศาสนาอิสลามจากฐาน อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวว่า

﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ ۗ وَاللَّهُ يُضْعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

(سورة البقرة : 261)

ความว่า “อุปมาบรรดาผู้บริจาคทรัพย์ของพวกเขาในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ นั้นดังอุปมาเมล็ดพืชเมล็ดหนึ่งซึ่งออกขึ้นเป็นเจ็ดรวงซึ่งแต่ละรวงนั้นมีร้อยเมล็ด และอัลลอฮ์ ﷻ นั้นจะทรงเพิ่มพูนแก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ และพระองค์นั้นผู้ทรงกว้างขวางผู้ทรงรอบรู้”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 261)

ในการบริจาค้นั้นไม่ควรเปิดเผย และควรบริจาคในสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا
تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾

(سورة آل عمران : 92)

ความว่า “พวกเจ้าจะไม่ได้คุณธรรมเลย จนกว่าพวกเจ้าจะ
บริจาคจากสิ่งที่พวกเจ้าชอบ และสิ่งที่พวกเจ้าบริจาคไป แท้
จริงอัลลอฮ์ ทรงรู้ในสิ่งนั้นดี”

(สุเราะฮ์อัลอิมรอน : 92)

จากการศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมของท่านอิมามอันนะวะวีเย์ด้านการศึกษามี
คุณลักษณะ คือ มีความอริสาตสูง (บริสุทธิ์ใจ) ดังนี้

1. ท่านไม่ได้รับเงินเดือนค่าตอบแทน
2. บริจาคสินทรัพย์เพื่ออุทิศให้กับสถาบัน
3. เผยแพร่ความรู้ให้กับสังคมและประชาชาติมุสลิม

จริยธรรมข้างต้นแสดงถึงคุณลักษณะความอริสาตในการศึกษาของท่านอิมามอันนะ
วะวีเย์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานจากทัศนะของนักปราชญ์ ดังนี้

1. ท่านอุมัร อิบน์ อัลคัฎฎ็อบ رضي الله عنه ท่านนบี صلى الله عليه وسلم ได้กล่าวว่า “แท้จริง ทุกๆ กิจการงาน
ขึ้นอยู่กับที่ตั้งเจตนา”¹¹

2. ท่าน คอลิด อิบน์ หะมิด (Khalid ibn Hamid al-Hazimiyy 2000 : 137 –
139) ได้กล่าวว่า “การเจตนาด้วยใจที่ปราศจากสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ คือ จริยธรรม หรือ อัค
ลาท ที่เป็นคุณลักษณะประเสริฐยิ่ง เพราะ ความบริสุทธิ์ใจเป็นสิ่งที่ช่วยชำระขัดเกลาการกระทำของ
มนุษย์ให้หมดสิ้นมลทินของการโอ้อวด เพื่อให้การกระทำเหล่านั้นมีเจตนาเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่าง
แท้จริง ผู้บริสุทธิ์ใจจะพยายามชำระขัดเกลาจิตวิญญาณของเขาให้พ้นจากความชั่วร้าย และพยายาม
ทำความดีและรักษาเจตนารมณ์อันบริสุทธิ์เอาไว้เพื่ออัลลอฮ์ ﷻ”

¹¹ ทัศนะรายงานโดย Muslim, 1981 : 3530 อ้างอิงจากเนอฮาบทสอง หน้า 50

4.2.2 อัลศอบร (الصَّبْر)

4.2.2.1 ใช้ชีวิตพอเพียง

ตลอดระยะเวลา 28 ปี เริ่มตั้งแต่ปีแรก ฮ.ศ. 649 ท่านอิมามอันนะวะวีรี เดินทางไปอาศัยอยู่ที่เมืองดะมัซกัสเพื่อศึกษาหาความรู้จนได้เป็นนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงถึงปลายปี ฮ.ศ. 676 ท่านอิมามอันนะวะวีรีอาศัยอยู่ที่เมืองดะมัซกัส ณ โรงเรียนอรรรอวาฮียะห์ซึ่งอยู่ติดกับ ระเบียงมัสยิดอัลอุมาวีร์ทางทิศตะวันออก ท่านอาศัยอยู่ในห้องพักที่แคบมีทั้งหนังสือและที่สำหรับ นอน (Abd al Ghani al Daqr, 2005 : 30-36)

การใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายของท่านอิมามอันนะวะวีรีเป็นบุคลิกส่วนตัวของท่าน บุคคลอื่นสามารถปฏิบัติตามท่านได้ ท่านไม่ได้จริงจังกับการใช้ชีวิตที่หุรหฺรามีที่พักอาศัยสะดวกครบ ทุกสิ่งทุกอย่างตามความต้องการ สาเหตุที่ท่านอิมามอันนะวะวีรีไม่ต้องการความสะดวกเช่นนั้นเพราะ ไม่อยากเสียเวลากับสิ่งที่ไร้สาระ เมื่อต้องการใช้ชีวิตที่หุรหฺร่าจำเป็นที่จะต้องดิ้นรนหางานหาการ เพื่อที่จะได้ปัจจัยในการอุปโภคและบริโภคที่สุขสบาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เสียเวลากับการศึกษาหา ความรู้เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่เคยพอกับสิ่งที่มีอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานหะดีษของ ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((اَزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبِّكَ اللهُ وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ
يُحِبُّوكِ))

(أخرجه ابن ماجه : 4102)

ความว่า “จงหันหลังให้กับปัจจัยทางโลก แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ จะรักพวกเจ้า และจงหันหลังให้กับสิ่งที่อยู่ในการครอบครอง ของมนุษย์ แท้จริงแล้วมนุษย์จะรักพวกเจ้า”

(บันทึกโดย Ibn Majah : 4102)

4.2.2.2 มีความพยายามมั่นเพียร

ท่านอิมามอันนะวะวีย์เริ่มท่องจำคัมภีร์กุรอานตั้งแต่อายุสิบขวบและจำอัลกุรอานทั้งเล่มเมื่ออายุสิบหกปี ท่านเริ่มศึกษาหาความรู้ที่หมู่บ้านนะวาเป็นการศึกษาระดับพื้นฐานหรือเรียกว่าระดับ “อิบติดาอียะห์” ท่านเป็นเด็กที่มีความจำเป็นเลิศสามารถท่องจำคัมภีร์กุรอานทั้งเล่มตั้งแต่อายุ 16 ปี และ ท่านอิมามอันนะวะวีย์มีความโลภด้านความรู้ ท่านท่องจำหนังสือ

“ฟิกฮฺ”ของอิมามสีรอซี ชื่อหนังสือ “อัลตันบิฮฺ ฟิ ฟุรӯอ อัลชาฟิอี” (al Tanbih fi furū'a al Shafi'ei) ใช้เวลาเพียง 4 เดือนครึ่ง และท่านท่องจำหนึ่งส่วนสี่ของหนังสือฟิกฮฺ ชื่อหนังสือ “มุฮัซซับ” (Muhazzab) ในส่วนของเรื่องเกี่ยวกับ อิบะดาตฺ (ศาสนกิจ) ผู้แต่งคนเดียวกันใช้ระยะเวลาในการท่องจำแปดเดือน ช่วงนั้นท่านมีอายุเพียง 19 ปี (Abd al- Ghānī al-Daqr, 1987 : 22)

ท่าน อัลฮัดดีด (al-Haddād, 1992 : 27) ได้กล่าวว่า “ท่านอิมามอันนะวะวีย์ใช้ชีวิตช่วงเยาว์วัยอยู่ที่หมู่บ้านนะวาซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่านเป็นระยะเวลา 18 ปี ในระยะเวลาดังกล่าวท่านใช้เวลาส่วนมากหมดไปกับการท่องจำอัลกุรอาน และได้ประสบความสำเร็จในการท่องจำก่อนอายุย่างเข้า 15 ปี”

ท่าน ศุบฮิ อัลซอลิฮิ (Ṣubḥi al-Salīh, 1970 : 28) ได้กล่าวว่า “ท่านอิมามอันนะวะวีย์ได้รับการอบรมภายใต้การดูแลของซัยคุ ยาซีน บิน ยูโซฟ อัลซัรกาซีย์ และความเอาใจใส่ของบิดา ท่านอิมามอันนะวะวีย์สามารถท่องจำอัลกุรอานทั้งเล่มและได้เรียนรู้ความรู้พื้นฐานจากซัยคุยาซีน”

ท่าน อาลี อับดุลฮามิด อาบู อัล ค็อยรุ ('Alī 'Abd al-Hamīd 'Abu al-Khayr, 1999 : خ) ท่านได้กล่าวว่า “ท่านอิมามอันนะวะวีย์ไม่ละเลยต่อเวลาไม่ยอมให้เวลานั้นหมดไปโดยเปล่าประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นกลางวันหรือกลางคืนท่านจะอ่านหนังสือตำราวิชาการต่างๆ ท่านท่องจำแม้กระทั่งขณะที่กำลังเดิน” ท่านเห็นความสำคัญของเวลาเนื่องจากเวลาคือชีวิต ซึ่งเป็นอายุที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์ และการรักษาเวลาเป็นแหล่งบังเกิดของทุกความดีงาม ส่วนการสูญเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์เป็นบ่อเกิดของความชั่วร้ายทั้งปวง

4.2.2.3 มีความมุ่งมั่น

ท่านอิมามอันนะวะวีย์จะอ่านหนังสือและท่องจำตำราในท้องพักเล็กๆ ที่เต็มไปด้วยหนังสือท่านอิมามอันนะวะวีย์ไม่ได้ล้มตัวนอนสองปีเต็มบางทัศนะนักปราชญ์บอกว่าหากปีเต็มเพียงแต่ฟิงนอนชั่วครู่พอรู้สึกตัวท่านก็อ่านหนังสือต่อท่องจำตำราทบทวนเนื้อหาที่ได้เรียนกับบรรดานักปราชญ์ในแต่ละวัน ท่านจะปฏิบัติอย่างเป็นกิจวัตร ท่านอิมามอันนะวะวีย์ไม่ได้ออกไปเที่ยวหาความสุขใจท่านจะอยู่แต่ในห้องพักที่โรงเรียนอรรอวาอียะห์ (Abd al-Ghani al-Daqr,2005:156)

อิบนุ อัลอะฏอร (Ibn al 'Aṭor, n.d. : 51) ได้กล่าวว่า “ท่านอิมามอันนะวะวีย์เรียนหนังสือแต่ละวันสิบสองวิชากับบรรดาคณาจารย์สิบสองท่านซึ่งบ่งบอกถึงความพยายามและความขยันหมั่นเพียรกับการศึกษา” (Abd al-Ghani al-Duqr,2005 : 22)

ท่านอะห์มัดราติบ บิน ฮัมมุช ('Ahmad Rātib Hammūsh, 1982 : 19) ได้กล่าวว่า “ท่านอิมามอันนะวะวีย์ได้ศึกษาหาความรู้ ณ สถาบันต่างๆ รวมทั้งหมด 300 สถาบันซึ่งสถาบันดังกล่าวอยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองดะมัสกัส” ท่านอิมามอันนะวะวีย์มีความพยายามสูงทุ่มเทกับการศึกษาหาความรู้”

ท่านอิมามอันนะวะวีย์ได้ศึกษาหาความรู้แต่ละวัน 12 ฮาลาเกาะฮ์ ซึ่งแต่ละฮาลาเกาะฮ์จะมีนักปราชญ์สอนอยู่และจะมีนักศึกษาล้อมรอบซึ่งสถานที่แหล่งเรียนรู้ใช้มัสยิดหรือโรงเรียน ท่านอิมามอันนะวะวีย์จะใช้เวลาทั้งหมดทั้งกลางวันและกลางคืนอยู่กับการศึกษาแม้กระทั่งช่วงที่ท่านเดินทางก็จะท่องจำตำราหนังสือท่านปฏิบัติดังนี้เป็นระยะเวลา 6 ปีเต็ม ท่านจริงจังกับการศึกษาทุ่มเทกับการท่องจำตำราวิชาการด้วยความวิโร (war'a) มุรอกอบะห์¹² (muraqabah) และความอิดลาศของหัวใจต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ ท่านสามารถจำหะดีษเป็นจำนวนมากและความรู้วิชาการเกี่ยวกับหะดีษท่านท่องจำหะดีษทั้งซอเอียะและฎออีฟท่านท่องจำสายรายงานหะดีษทั้งหมด ('Ali 'Abd al-Hamīd 'Abu al-Khayr,1999 : 3)

ท่านอิมามอันนะวะวีย์จะเรียนหนังสือในแต่ละวัน 12 ฮาลาเกาะฮ์ ประกอบด้วยรายวิชา ดังนี้ ได้แก่

1. สองบทในอัล-วะสฎิ (al-Wasīṭ) เป็นวิชาเกี่ยวกับฟิกฮ
2. หนึ่งบทในอัล-มุฮัดซัด (al-Muhadzdzab) เป็นวิชาเกี่ยวกับฟิกฮ
3. หนึ่งบทในอัล-ญัมอุ บัยนะ อัศ-เศาะฮียัน (al-Jam'u baina al-Shahihain)
4. หนึ่งบทในเศาะเฮียฮ์มุสลิม (Sahīḥ Muslim) เป็นวิชาเกี่ยวกับหะดีษ

¹² หมายถึง การควบคุม คือ อยู่ภายใต้การควบคุมตนเองจากการปฏิบัติตนในสิ่งที่ไร้ประโยชน์

5. หนึ่งบทในอัล-ลุมะอ ('al-Luma') ของอิบนุญนีย์เป็นวิชาที่เกี่ยวกับ
ไวยากรณ์อาหรับ
6. หนึ่งบทในอิศลาหุลมันฎิก (Iṣlah al-Mantiq)
7. หนึ่งบทในอัต-ตศรีฟวิชาศอรอฟ (Ṣaraf) วิชาที่เกี่ยวกับอักษรวรรณในภาษาอาหรับ
8. หนึ่งบทในอุศูลุฟิกฮ ('Uṣūl Fiqh)
9. หนึ่งบทในอัล-ลุมะอ (al-Luma') ของอิบนุอิสฮาก หรือ วิชาอัลมุนตะค็อบ
(al-Muntakhab) ของอิบนุ ฟัครุ อรรรอซีย์
10. หนึ่งบทในวิชาที่ว่าด้วยนามชื่อของนักปราชญ์ ('Asma' al-Rijāl) วิชาที่เกี่ยวกับ
นักสายรายงานหะดีษ

11. และหนึ่งบทในวิชาอุศูลุดดีน ('Uṣuluddin) วิชาที่เกี่ยวกับหลักการศรัทธา

ท่านอิมามอันนะวะวีจะเก็บรายละเอียดทั้งหมดที่นักปราชญ์ได้อธิบายรวมถึงคำศัพท์และประโยคที่ยากท่านอิมามอันนะวะวีจะเขียนบันทึกเพื่อเก็บไปทบทวนและท่องจำ (Adb al-Haiy bin Ahmad bin Muhammad, 1986 : 5/355)

ความขยันและอุสาหะของท่านอิมามอันนะวะวีประกอบด้วยความอดทนและจริงจังทุ่มเทกำลังเพื่อการศึกษา ตลอดหกปีเต็มที่ท่านอิมามอันนะวะวีทุ่มเทอย่างจริงจังกับการศึกษาโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งอื่นใด มีนักปราชญ์ท่านอื่นได้กล่าวอีกว่า “ท่านอิมามอันนะวะวีไม่ล้มตัวนอนระยะเวลา 2 ปีเต็มท่านทุ่มเทเพื่อการอ่านและท่องจำหนังสือตำราต่างๆ” ความตั้งใจของอิมามอันนะวะวีที่มีความมุ่งมั่นกับการศึกษาใช้เวลาในการอ่านและท่องจำหนังสือตำรามากมายจนทำให้ท่านอิมามอันนะวะวีมีความรู้แตกฉาน

จากการศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมของท่านอิมามอันนะวะวีด้การศึกษาซึ่งมีคุณลักษณะความอดทนสูง ดังนี้

1. ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย คือ ท่านอิมามอันนะวะวีอาศัยอยู่ในห้องพักที่แคบมีทั้งหนังสือและที่ไว้สำหรับนอน ท่านไม่ได้จริงจังกับการใช้ชีวิตที่หรูหรา เมื่อต้องการใช้ชีวิตที่หรูหราจำเป็นที่จะต้องตั้งรกรากหาการเพื่อที่จะได้ปัจจัยในการอุปโภคและบริโภคที่สุขสบาย ซึ่งสิ้นเหล่านี้ทำให้เสียเวลากับการศึกษาหาความรู้

2. ความพยายามมันเพียร คือ ท่านอิมามอันนะวะวีมีความพยายามสูง” ท่านมีความจำเป็นเลิศบวกกับความพยายามและความอดทนจนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ท่านต้องการ

3. มีความมุ่งมั่น คือ ท่านอิมามอันนะวะวีไม่ได้ล้มตัวนอนสองปีเต็มบางทัศนะบอกว่าหกปีเต็ม เพียงแต่ฟังนอนชั่วครู่พอรู้สึกตัวท่านก็อ่านหนังสือต่อท่องจำตำราทบทวนเนื้อหาที่ได้

เรียนกับบรรดานักปราชญ์ ท่านเรียนหนังสือแต่ละวันสิบสองวิชากับบรรดาคณาจารย์สิบสองท่าน ท่านจะเก็บรายละเอียดทั้งหมดที่นักปราชญ์ได้อธิบายรวมถึงคำศัพท์และประโยคที่ยากท่านอิมามอันนะวะวีจะเขียนบันทึกเพื่อเก็บไปทบทวนและท่องจำ

จริยธรรมข้างต้นแสดงถึงคุณลักษณะความอดทนในการศึกษาของท่านอิมามอันนะวะวี ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานจากทัศนะของนักปราชญ์ ดังนี้

1. มุฮัมมัด บิน ยะอุกบ ได้กล่าวว่า “ความรู้จะได้นั้นมิใช่ด้วยการพักผ่อนหย่อนใจ บางครั้งบุคคลที่ศึกษาหาความรู้ได้ผ่านอุปสรรคมากมายไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมรอบข้างหรือสิ่งรบกวนต่างๆ สิ่งเหล่านี้ต้องใช้พลังงานความความอดทนสูงเพื่อให้มีสมาธิและความตั้งใจเกิดขึ้น ”

(Muhammad bin Ya'kub, 1996 : 376/3)

4.2.3 อัลอักลาฏ (أَخْلَاقُ)

4.2.3.1 การมีจิตอาสา

ครั้งเมื่อท่านอิมามอันนะวะวีได้ศึกษากับชัยคิฮาก อัลมัฆริบีย (Ishaq Maghribi) ซึ่งเป็นรายวิชาฟิกฮ์ ท่านอิมามอันนะวะวีจะรักษามารยาทและมีความเคารพต่อครูบาอาจารย์ของท่าน ทุกครั้งที่ท่านอิมามอันนะวะวีจะไปเรียนกับชัยคิฮากท่านอิมามอันนะวะวีจะตักน้ำใส่โอ่งให้เต็มไว้สำหรับโต๊ะครูทำความสะอาดชำระล้างสิ่งสกปรก (al-Syuyuti, 1988 : 56)

การปฏิบัติข้างต้นของท่านอิมามอันนะวะวีแสดงถึงการมีจิตใจที่ดีมารยาทที่งดงามไม่ได้ต้องการให้ใครยกย่อง แต่เป็นการแสดงให้เห็นว่าการทำดีต่อครูบาอาจารย์นั้นเป็นเกียรติอย่างมากและเป็นความดีที่ได้รับผลตอบแทนมหาศาลในวันโลกหน้า สอดคล้องกับหลักฐานของท่านนบี ﷺ ท่านได้กล่าวว่า

((مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ))

(أخرجه أبو داود، 1986 : 4799)

ความว่า : “ไม่มีสิ่งใดที่จะหนักตาชั่ง(ความดี)ในวันกิยามัต) ยิ่งไปกว่าการมีอุปนิสัยที่ดี”

(บันทึกโดย Abū Dāwūd, 1986 : 4799)

และอีกตัวบทหนึ่ง ท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَحَبِّكُمْ إِلَيَّ، وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ،
فَسَكَتَ الْقَوْمُ فَأَعَادَهَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا قَالَ الْقَوْمُ : نَعَمْ يَا
رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا))

(أخرجه أحمد، 1978 : 6735)

ความว่า “เอาไหม ฉันจะบอกพวกท่านว่าใครคือคนที่ฉันรักมากที่สุด และจะได้อยู่ใกล้ชิดกับฉันมากที่สุดในวันกิยามะฮฺ พวกเขานิ่งเงียบ ท่านจึงกล่าวทวนอีกสองหรือสามครั้ง พวกเขาตอบว่า ได้ โอ้อันผู้เป็นรอซูลแห่งอัลลอฮฺ ﷺ ท่านจึงกล่าวว่า คือ ผู้ที่มีอุปนิสัยดีที่สุดในหมู่พวกเรา”

(บันทึกโดย Ahmad, 1978 : 6735)

การมีมารยาทที่ดีงามสามารถยกระดับอีมานให้อยู่ในความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น บุคคลหนึ่งที่ประเสริฐที่สุดคือผู้ที่มีทั้งอีมานและจริยธรรมอยู่ในตัว ดังหะดีษของท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا))

(أخرجه أبو داود، 1986 : 4062)

ความว่า ท่านรอซูล ได้กล่าวว่า บรรดามุอิมินที่มีความศรัทธาที่สมบูรณ์ที่สุด คือ บุคคลที่มีมารยาทดีที่สุดในหมู่พวกเขา

(บันทึกโดย Abū Dāwūd, 1986 : 4062)

4.2.3.2 ความกตัญญู

ครั้งเมื่อท่านอิมามอันนะวะวีญ์เดินทางไปหาโตะครุเพื่ออ่านและทบทวนตำราเรียนขณะเดินทางไปนั้นท่านอิมามอันนะวะวีญ์จะบริจาคทานเล็กน้อยเท่าที่มีอยู่เพื่อโตะครุของท่าน และจะขอพรจากอัลลอฮฺ ﷻ ว่า “ โอ้ อัลลอฮฺ ﷻ ได้โปรดครอบคลุมความอับอายของโตะครุจากข้าพเจ้าด้วยเถอะ จนกระทั่งข้าพเจ้าไม่สามารถรู้ความชดสนของโตะครุ และอย่าให้บุคคลอื่นนำมาอย่างฉันทซึ่งข่าวเกี่ยวกับความอับอายชายหน้าของเขา” (al-Sha'rani, 'Abd. Al-Wahhab, 1998 : 29)

ในการทำความดีนั้น มีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการบริจาค การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทั้งผู้ที่เป็นมุสลิม และผู้ที่ไม่ใช่มุสลิม แม้แต่การพูดจาดี พูดความจริง พูดเพื่อปลอบโยนคนที่อ่อนแอ ก็เป็นความดีได้ไม่จำเป็นว่า “การทำความดี” ต้องเป็นสิ่งที่ใหญ่โต หรือ มากมาย แต่อย่างไรก็ตาม เพราะอัลลอฮฺ ﷻ มิได้วัดความดีของเราจากปริมาณ น้ำหนัก ของมัน แต่พระองค์จะวัดที่เจตนา และจิตใจของเราต่างหาก

ท่านอิมามอันนะวะวีญ์มีจิตอาสาชอบช่วยเหลือและทำความดีอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานโองการของอัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ﴾

(سورة الحج : 77)

ความว่า “และจงประกอบความดี หวังว่าพวกเจ้าจะได้รับชัยชนะ”

(สุเราะฮ์อัลฮัจญ์ : 77)

หะดีษของท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการให้เกียรติต่อบุคคลอื่นในทุกระดับท่านนบีได้กล่าวว่า

((لَيْسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ لَمْ يُجِلِّ كَبِيرَنَا وَيَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفْ لِعَالَمِنَا حَقَّهُ))

(أخرجه البخاري، 1993 : 1211)

ความว่า “ไม่ใช่ประชาชาติของฉันอย่างแน่นอน บุคคลที่ไม่ให้เกียรติผู้ใหญ่ของฉัน และไม่เมตตาผู้น้อยของฉัน และไม่ให้เกียรติต่อกันประชาชาติของฉัน”

(บันทึกโดย al-Bukhari, 1993 : 1211)

จากหะดีษข้างต้นท่านนบี ﷺ ต้องการให้มุสลิมทั้งหลายรู้ถึงวิธีการให้เกียรติซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะผู้ที่เป็นครูบาอาจารย์ ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นครูบาอาจารย์ที่สำคัญมากเพราะนักปราชญ์นั้นท่านนบีเปรียบเสมือนบุคคลที่สืบถอดมรดกจากบรรดานบีซึ่งมีเกียรติอย่างมาก อัลลอฮ์ ﷻ จะประทานความบารอกะห์แก่ลูกศิษย์ซึ่งจะได้รับองค์ความรู้สืบถอดจากโตะครูหากลูกศิษย์มีความเคารพต่อครูบาอาจารย์ เป็นที่ต้องห้ามสำหรับมุสลิมที่จะไปกล่าวไม่สุภาพแก่ผู้เป็นครูของเขา เพราะความบารอกะห์ขององค์ความรู้นั้นตราบดีก็ตามโตะครูทรงพอใจกับการกระทำของลูกศิษย์ ความบารอกะห์ขององค์ความรู้จะสืบถอดไปยังลูกศิษย์ด้วยความประสงค์ของอัลลอฮ์ ﷻ

จากการศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมของท่านอิมามอันนะวะวีเย์ด้าการศึกษาซึ่งมีคุณลักษณะการมีมารยาท ดังนี้

1. การมีจิตอาสา คือ ทุกครั้งที่ท่านอิมามอันนะวะวีเย์ด้าจะไปเรียนกับชัยคิฮาก อัลมัฆริบีเย์ ท่านอิมามอันนะวะวีเย์ด้าจะต้กน้ำใส่โองให้เต็มไว้สำหรับโตะครูทำความสะอาดชำระล้างสิ่งสกปรก

2. ความกตัญญู คือ ท่านจะช่วยบริจาคเพื่อโตะครูของท่าน และจะขอออาเพื่อขอความคุ้มครองจากอัลลอฮ์ ﷻ

ในภาษาอาหรับความหมายของคำว่า จริยธรรม จะมีอยู่ สอง คำ คำแรก คือ คำว่า อัคลาก "أَخْلَاقٌ" คำที่สอง คือคำว่า อะดาบ "أَدَبٌ" ซึ่งหมายถึง มารยาท ระหว่างสองคำนี้มีความสัมพันธ์กันไม่สามารถที่จะอธิบายถึงความแตกต่างได้เพราะเป็สิ่งเดียวกัน (Mahfuẓ Ali 'Izam, 1986 : 11)

จริยธรรมข้างต้นแสดงถึงคุณลักษณะการมีมารยาทในการศึกษาของท่านอิมามอันนะวะวีเย์ด้า ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานจากทัศนะของนักปราชญ์ ดังนี้

1. ท่านอิมาม อัลฆอซาลีเย์ (al Ghazaliy, 2000 : 62) ได้กล่าวว่า “อัคลากหรือมารยาท คือ คุณลักษณะที่ปลูกฝังไว้ส่วนลึกในจิตวิญญาณของมนุษย์ ที่สามารถแสดงออกด้วยพฤติกรรม และการปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามหรือสิ่งที่ไม่ดียอมมีผลมาจากสิ่งที่อยู่ในจิตใจ”

2. ท่านอิมาม อัลคุรฎูบียี (al Qurtubi, 1956 : 227/18) ได้กล่าวว่า “อัคลาก หรือ มารยาท คือ สิ่งที่แสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ ผู้ที่มีอัคลากหรือมารยาทที่ดี คือผู้ที่มีจริยธรรมอัลคุรอานหมายถึงปฏิบัติตามบทบัญญัติ”

3. ท่านอิบนุ มัซซุร (Ibn Manzur, 1993 : 86/10) ได้กล่าวว่า “อัคลาก หรือ มารยาท คือ อุปนิสัยความเคยชิน ความประพฤติที่ต้งามสัญชาตญาณ ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนดไว้ เป็นธรรมชาติของความเป็นมนุษย์นั่นเอง”

4.2.4 อัลมุญาอะตะห์ (أَلْمُجَاهِدَاتُ)

4.2.4.1 ความละเอียดและขัดเกลาในงานเขียนตำรา

ท่านอิมามอันนะวะวีเริ่มเขียนตำราหนังสือเมื่ออายุ 29 ปี บางสายรายงานบอกว่าอายุ 30 ปี ประสบการณ์ทางปัญญาและวิสัยทัศน์ของท่านอิมามอันนะวะวีในการเขียนตำราหนังสือ ท่าน อับดุลหัยย์ บิน อะห์มัด บิน มุฮัมมัด (Adb al-Haiy bin Ahmad bin Muhammad, 1986 : 355/5) ได้กล่าวว่า “ท่านอิมามอันนะวะวีได้กล่าวในหนังสือตำราที่ท่านเขียนเล่มหนึ่งว่า “และฉันได้เขียนคำอธิบายรายละเอียดทั้งหมดที่เกี่ยวกับคำหรือประโยคที่ยาก แม้กระทั่งสระต่างๆ ที่เป็นคำศัพท์ในประโยค และอัลลอฮ์ ﷻ ได้ให้ความบารอกะห์ในช่วงเวลาที่ฉันแต่งตำรางานเขียน”

ในการเขียนตำรางานเขียนของท่านอิมามอันนะวะวี ท่านจะใช้สำนวนเข้าใจง่าย และเป็นวิชาการ ซึ่งมีเนื้อหาที่โน้มน้าวจิตใจผู้ศึกษา ท่านอิมามอันนะวะวีได้อุทิศทั้งร่างกายและแรงใจทุ่มเทสุดความสามารถในการแต่งหนังสือตำราจำนวนหนังสือที่ท่านได้เขียนโดยประมาณ 160 เล่ม (‘Abd al-Ghānī al-Daqr, 1987 : 73)

จากหลักฐานข้างต้น ความมีบารอกะห์¹³ (Barakah) จากอัลลอฮ์ จะเป็นสิ่งที่ดีงามเพราะเมื่อมีความบารอกะห์ กางงานของเราจะยิ่งเพิ่มพูนความดีงาม จะเห็นได้ว่าท่านอิมามอันนะวะวีแต่งตำราหนังสือต่างๆ ท่านจะประณีตในการเขียนตำรา ซึ่งทำให้มีผู้คนสนใจที่จะเรียนตำราหนังสือเพราะมีความบารอกะห์ขององค์ความรู้สู่การนำไปปฏิบัติ

¹³ บารอกะห์ (Barakah) มาจากคำศัพท์ ภาษาอาหรับ (بَرَكَ) หมายถึง เพิ่มพูน ความดี

จากการศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมของท่านอิมามอันนะวะวี๋ด้การศึกษาซึ่งมี
คุณลักษณะอัลมูญาอะตะห์ดังนี้

1. ความละเอียดและชัดเจนในงานเขียนตำรา คือ การเขียนตำรางานเขียนของ
ท่านอิมามอันนะวะวี๋ ท่านใช้สำนวนสละสลวยอ่านง่าย โน้มนาวจิตใจผู้ศึกษา ท่านทุ่มเทสุด
ความสามารถในการแต่งหนังสือตำราจำนวนหนังสือที่ท่านได้เขียน 160 เล่มโดยประมาณ

จริยธรรมข้างต้นแสดงถึงคุณลักษณะการมูญาอะตะห์ในการศึกษาของท่านอิมาม
อันนะวะวี๋ ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานจากทัศนะของนักปราชญ์ ดังนี้

1. อิบน์ มัซซุร ได้กล่าวว่า ญิฮาดคือการทุ่มเทพลังอย่างสุดความสามารถเพื่อ
ปฏิบัติตามสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ พอใจโดยใช้ซุนนะฮ์เป็นแบบอย่าง ญิฮาดไม่ได้จำกัดเพียงทำสงครามกับ
ศัตรู การเผยแพร่ความรู้และการแสวงหาความรู้อย่างสุดความสามารถเพื่อความสำเร็จในชีวิตของ
ตัวเองก็เป็นญิฮาดอย่างหนึ่ง (Ibn Manzur, 2003 : 244/3)

2. การ “ญิฮาด” นั้นแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ

1) ญิฮาด อัลมาล (جِهَادُ الْمَالِ) คือ การเสียสละทรัพย์สินสมบัติของตนเองเพื่อ
ศาสนาและประชาชาติอิสลาม

2) ญิฮาด อัลนัฟซ (جِهَادُ النَّفْسِ) คือ การเสียสละหรือทุ่มเทพลังกำลัง
ร่างกายทุกส่วน เช่น การใช้พลังกำลังกาย ความคิด ความรู้ และทักษะต่างๆ แม้กระทั่งชีวิต (Quraish
Shihab, n.d. : 505)